

Г. П. Півторак

Мова усна – мова писемна

МОВА УСНА – МОВА ПИСЕМНА – дві форми функціонування мови як засобу комунікації. Мова усна (М. у.) – первісна форма існування мови, єдина форма словесного спілкування до появи писемності. Вона адресується безпосередньо співрозмовникові й розрахована на слухове сприйняття. Деякі сфери мовної діяльності забезпечуються тільки усною формою (територіальні діалекти, фольклор, репортажі й коментарі теле- та радіожурналістів з місць подій, збори, конференції, бесіди, інтерв'ю, розмови, розповіді екскурсоводів, судові промови тощо). Усне мовлення переважно діалогічне, проте його використовують також у лекціях, промовах, доповідях, виступах, перетворюючи на монологічне, а за лексикою та синтаксисом наближають до писемної мови. Його вживають за безпосереднього контакту співмовців, а в спілкуванні на значній віддалі – за посередництвом сучасних технічних засобів (телефон, skype, viber). Порівняно з писемною, усна мова довільніша, спонтанніша й експресивніша. У ній широко використовують розмовну, просторічну, побутову, іноді діалектну та емоційно забарвлену лексику, народну фразеологію. Для розмовної діалогічної мови характерні переважно прості й неповні, спонукальні, питальні та окличні речення, короткі синтаксичні конструкції, а також у ній застосовуються невербальні засоби комунікації – емоційність, міміка, жести, поза, сила звучання, темп, інтонації, логічні наголоси, паузи. Своєрідні мовні звороти й синтаксичні конструкції в діалогічному мовленні передають безпосередню реакцію співрозмовника – прохання, здивування, схвалення, захоплення, радість, незадоволення, заперечення, обурення, відмову щось зробити та ін. М. у. може фіксуватися технічними засобами (магнітофон, плеєр, відеозапис) і, подібно до писемної мови, зберігатися в часі й багато разів відтворюватися. Таке відтворення сприймається як факт живого синхрон. мовлення. М. у. свідчить про рівень освіченості людини, її культуру загалом.

Мова писемна (М. п.) – це звукова мова, зафіксована певними знаряддями письма на папірусі, пергаменті, папері чи на будь-якій іншій поверхні за допомогою умовної системи графічних знаків (пиктограм, логограм, ієрогліфів, складів або літер-фонограм), а також схем, діаграм, таблиць, малюнків і призначена для сприймання зором. М. п. виникла пізніше за усну, тоді, коли з'явилася потреба поширювати суспільну, побутову, культурну тощо інформацію в просторі й зберігати її в часі. Оброблена й унормована форма М. п. –

літературна мова – обслуговує всі сфери суспільного життя. Вона пріоритетна для художньої, наукової, публіцистичної та мемуарної літератури, юридичних актів, офіційного й особистого листування тощо. Тільки в писемній формі є тексти ділового характеру (протоколи, заяви, доручення, свідоцтва, посвідчення, дипломи, квитанції, розписки, накладні тощо). За характером спілкування М. п. здебільшого монологічна. У ній широко вживають абстрактну лексику, офіційно-ділову, наукову, суспільно-публіцистичну та професійну термінологію. Перевага М. п. перед усною полягає в можливості коригування, змін та доповнень написаного, добору й використання найадекватніших і стилістично завершених синтаксичних побудов. Важливе значення має порядок слів, послідовність і чіткість викладу думок. М. п. встановлює правила письма й читання, закріплені в орфографії та пунктуації. Ці норми формуються на основі писемних традицій і регулюються фіксованими, обов'язковими для всіх правилами.

Бібліографічний опис:

Мова усна – мова писемна / Г. П. Півторак // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-68158>. – Останнє поновлення : 2 серп. 2023.

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).